

Gerdi Verbeet - Media én politiek verantwoordelijk voor goed geïnformeerd electoraat

Dames en heren, beste Daniel

Vandaag komen wij voor de tweede maal bij elkaar voor de lezing ter nagedachtenis aan één van de beste parlementair journalisten die ons land gekend heeft.

Ik voel mij vereerd dat de keuze om deze tweede lezing te houden op mij is gevallen.

En om Kees Lunshof meteen maar in stijl te gedenken, wil ik deze lezing graag beginnen met een citaat van Walter Cronkite. De grote waarde van zijn vak, dat ook het vak van Lunshof was, omschreef Cronkite zo: "This democracy cannot function without a reasonably well-informed electorate. That's why honest, objective and meticulous reporting is vital to our democracy."

Over die rol van de journalistiek, als vitaal onderdeel van de democratie, wil ik vandaag spreken.

De rol van de journalistiek, zoals Arthur Docters van Leeuwen vorig jaar in zijn Lunshoflezing zei, 'als tegenmacht, met een mening die onafhankelijk van de machthebbers tot stand komt, gefundeerd op eigen waarheidsvinding en oordeelsvorming.'

De rol van de journalistiek, zoals Herman Tjeenk Willink zei bij de jubileumlezing van Nieuwspoort, 'om als professionele waarnemer onbekommerd op basis van eigen kennis en ervaring de werkelijkheid te ontrafelen - ook als dat politiek, bestuurlijk, ambtelijk of maatschappelijk even niet goed uitkomt.' Tjeenk Willink sprak die woorden bij het 45 jarig bestaan van Nieuwspoort, op 17 november 2007. De dag erna is Kees gestorven – en daarmee kunnen we die lustrumlezing in feite beschouwen als de officieuze eerste Lunshoflezing.

Daarmee heb ik dus eigenlijk twee voorgangers.

Op het door hen gebaande pad wil ik vandaag graag de volgende stap zetten.

En wel de stap naar het thema van deze dag: zelfreflectie.

Als we dan kijken naar de twee partijen Parlement en Journalistiek, dan constateer ik dat de Journalistiek op het terrein van de zelfreflectie een achterstand heeft op het Parlement.

Eigenlijk heb ik het afgelopen jaar maar één keer een artikel gelezen waarin een journalist blij gaf van de bereidheid het eigen functioneren indringend ter discussie te stellen.

Het was een stuk dat Martin Sommer, chef van de politieke redactie van de Volkskrant, vlak voor de zomer schreef onder de titel Zijn journalisten beter dan politici?

Het was een voorbeeld van stevige zelfkritiek. Een groot deel van de Haagse journalisten, zo schreef Sommer, heeft een desastreuze visie op hun vak. Namelijk: politici deugen niet en het is de taak van de pers om dat dag na dag te laten zien.

“Wij van de pers”, zo schreef hij, “moeten maar eens duchtig nadenken over het sentiment dat politici qualitate qua bestreden moeten worden. Het zorgt voor angstige politici en angstige politiek.”

Met instemming citeert Sommer de Engelse journalist John Lloyd in zijn boek *What the Media are Doing to Our Politics*, die schreef: “Van de machtsstrijd tussen politiek en journalistiek wordt niemand beter. Integendeel, het wantrouwen in de samenleving neemt alleen maar toe.”

Wat mij betreft toont Martin Sommer met zijn stuk aan, dat hij zijn grote collega Cronkite goed heeft begrepen.

Maar als het om zelfreflectie van de journalistiek gaat, is één stuk van één journalist toch een beetje mager.

Over de relatie tussen politiek en journalistiek biedt de door de Tweede Kamer georganiseerde zelfreflectie echter ook aanknopingspunten, zij het vaak al even somber als de visie van Martin Sommer. Zo wordt in het rapport *Vertrouwen en Zelfvertrouwen* oud-premier Lubbers geciteerd en hij noemt de combinatie van journalistiek, commercie en politiek een Bermudadriehoek. Een krachtenveld dat op mysterieuze wijze alles naar beneden trekt.

Het oordeel maakt treurig, maar de vraag is: hoe komt dat dan?

Bij de vorige Lunshoflezing mocht ik kort het woord voeren en daarbij zei ik onder andere, dat het niet aan de overheid of de Kamer is om de kwaliteit van de media te beoordelen.

Dat zal ik dan ook niet doen, maar ik wil u toch enkele noties meegeven.

Die gaan overigens zeker niet alleen over de journalistiek, maar net zozeer over de politiek.

De eerste notie: Het is jammer dat er geen medium meer is dat nog gewoon verslag doet van debatten in de Kamer. Nog voordat er één minuut spreektijd is geweest, staat de uitslag van het debat al vast – en het is al uitgezonden ook.

Ik zei al: zo dit al een verwijt is, dan niet alleen aan de journalistiek. Want de Kamerleden zijn net zo goed bereid om nog voordat de vergadering geopend is hun oordeel publiekelijk kenbaar te maken.

In de special die *Vrij Nederland* dit jaar ter gelegenheid van Prinsjesdag aan de Tweede Kamer wijdde komt dit thema ook aan de orde. VVD'er Charley Aptroot zegt het daar heel eerlijk: ‘Als er een debat op stapel staat, verkondig ik van tevoren in de media mijn standpunt. Vroeger deed ik dat niet. Dan zei ik als een journalist me belde: wacht het debat maar af. Maar ja, als je dat doet, is het onderwerp alweer voorbij.’

Ik vind dat jammer.

Ik citeer Walter Cronkite nog maar eens, die dezelfde ontwikkeling in de Amerikaanse media constateerde: “What happened today? is replaced with who won today?”

En die winnaar is al bekend voordat de wedstrijd gespeeld is.

Terwijl juist een verslag van een Kamerdebat kan laten zien, hoe onze democratie werkt.

Het laat zien dat het echt wel eens voorkomt dat een minister tegen een Kamerlid zegt: u heeft mij overtuigd, ik ga dit nog eens uitzoeken. Of dat een regeringsfractie zich laat overtuigen door de argumenten van de oppositie – of andersom.

Kortom: het laat juist die dingen zien die zo wezenlijk zijn aan ons werk in de Kamer.

Het is om die reden, dat de Tweede Kamer tegenwoordig zelf korte verslagen van debatten op Internet plaatst. Ik heb daartoe het initiatief genomen, om de simpele reden dat de media het niet meer bieden.

Het gaat niet om een snel interviewtje in de wandelgangen, voorafgaand aan het debat.

Het gaat om het debat in de Kamer. In de Kamer moeten we met elkaar in debat en daar moeten we proberen elkaar te overtuigen met argumenten. Wie tevoren al zijn oordeel klaar heeft en breed geventileerd, komt daar zonder gezichtsverlies niet meer op terug.

En zo verliest het debat aan waarde en de democratie aan gezag.

De tweede notie: Kamerleden die goed kunnen uitleggen waarom ze een compromis hebben gesloten, hebben evenveel recht op zendtijd of een plek in de krant als Kamerleden die roepen Ik ben woedend! of: De minister moet aftreden!

Op gevaar af dat u mij saai vind, zeg ik u: ik houd van het compromis. Met minderheden tot overstemming komen is één van de wezenskenmerken van de democratie.

Ook in landen waar de regering niet op coalities is gebaseerd. Ooit woonde ik op een school in Amerika een les bij over staatsinrichting en het eerste dat de kinderen leerden was: democracy is making compromise.

Natuurlijk, compromissen maken kost tijd. Met veel bravoure knopen doorhakken gaat sneller. Maar waarom is snelheid altijd een voordeel? Ik ben een groot liefhebber van lekker eten en de voorvechters van slow food vinden mij geheel aan hun zijde. En zo houd ik ook van slow politics. Ik citeer graag de grote socialistische wethouder Wibaut: ‘Van democratie niets dan goed. Maar als tijdsbesparing is ze kennelijk niet bedoeld.’

Dat is juist en sterker nog: het is niet erg.

Het compromis is een kenmerk van bestuur in een pluriforme samenleving.

Een goed politicus is tevoren volstrekt helder over het ideaal waarmee hij het gesprek ingaat – en na afloop even helder over wat het compromis geworden is. Zo’n politicus is in Nederland goud waard. En verdient zeker de geïnteresseerde aandacht van de media.

De derde notie: Een goede parlementaire redactie heeft naast een paar snelle jonge honden vooral veel oudere, gezagvolle journalisten in de gelederen. Journalisten die hier al heel wat jaren meelopen en de politiek van haver tot gort kennen.

Ook in deze kwestie zie ik een overeenkomst met de zelfreflectie van Kamer, waarin we constateerden dat de doorstroming in de fracties wel érg groot is. Wie meer dan één kabinetsperiode meeloopt is tegenwoordig al een senior.

En zoals het Kamerlidmaatschap steeds vaker een carrièrestap is als alle andere, zo geldt dat ook steeds meer voor de parlementaire journalistiek. Parlementaire journalistiek is niet meer het hoogst bereikbare. Het is niet meer de laatste stap op weg naar de hoofdredactie, het commentatorschap of zelfs een hoogleraarspost. Het is een carrièrestap: een tijdje dit en dan weer eens wat anders.

Maar daarmee missen we collectief geheugen en leveren we in op aanzien en gezag van het parlementaire werk.

Dames en heren,

Drie noties heb ik u meegegeven en daarmee mijn visie op drie ontwikkelingen die ik betreur. Want het zijn naar mijn stellige overtuiging ontwikkelingen die de burger en dus de democratie niet ten goede komen. Sterker nog: die de burger iets heel belangrijks onthouden. Namelijk het antwoord op de vraag: wat is er vandaag nou precies gebeurd in Den Haag?

What happened today?

Voor het antwoord op die vraag heb je journalisten nodig die verslag doen – en dan ook nog met enig historisch besef en veel kennis van zaken. Zodat de kijker of lezer ook kan begrijpen wat er gebeurt, want dat vergt soms wel enige uitleg. Als beginnend Kamerlid snapte ik soms pas wat ik de avond tevoren had meegemaakt, als ik de volgende dag de column van Lunshof las.

Voor het antwoord op die vraag - Wat is er gebeurd? - heb je geen journalisten nodig die vooral leuk willen zijn, die er vooral een spannende wedstrijd van willen maken.

In de veronderstelling, dat dat is wat de kijker graag wil.

Terwijl het zeer de vraag is, of dat wel zo is.

Irene Costera Meijer, hoogleraar Journalistiek aan de Vrije Universiteit, laat in elk geval een heel ander beeld zien. In haar oratie Wat is waardevolle journalistiek? Doet zij onder andere verslag van een onderzoek naar wat jongeren vinden van de politiek berichtgeving. Daaruit blijkt, dat jongeren helemaal niet zitten te wachten op leuke programma's over politiek, op een politieke variant van RTL Boulevard.

Ze willen gewoon écht weten hoe het zit. Ze willen het snappen. "Niet opleuken maar uitleggen", zo concludeerde Costera Meijer.

Het lijkt me een zeer hoopvol signaal.

Democratie kan niet functioneren zonder een goed geïnformeerd electoraat.

Dat bleek twee weken geleden weer uit het Onderzoek Burgerperspectieven van het Sociaal Cultureel Planbureau. De meeste kiezers die geen vertrouwen hebben in de politiek, zo bleek, baseren hun oordeel op aperte onjuistheden. Ze hebben daardoor zelf een negatief oordeel, maar slepen bovendien anderen die wél vertrouwen hebben mee in hun val. Negatieve oordelen zijn kennelijk overtuigender dan positieve - en zo verliezen uiteindelijk ook positief gestemde burgers hun vertrouwen in Den Haag.

Voor mij is dat een onverteerbare gedachte.

Het mag niet zo zijn dat burgers geen idee hebben van wat democratie betekent. Geen idee hebben van wat – en vooral ook hóe - er in Den Haag wordt beslist.

Het mag niet zo zijn dat burgers door dat gebrek aan informatie hun vertrouwen in de politiek verliezen, of in de democratie als staatsvorm.

Dat is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de politiek en de pers.

Dames en heren,

Aan het eind van mijn betoog kom ik terug bij de man wiens naam wij met deze lezing eren. Ik begon met een verwijzing naar een artikel van Martin Sommer, waarin hij zich kritisch toonde over de parlementaire journalistiek. Aanleiding voor dat artikel was de manier waarop de media dit voorjaar aandacht besteedden aan de 'bonnetjes' van politici. U weet nog wel: het schandaal van de gedeclareerde zonnebril en het broodje haring.

De vraag wat Kees Lunshof hier van had gevonden kan ik voor u beantwoorden aan de hand van de volgende geschiedenis.

De PvdA-politicus Wim Meijer, toen staatssecretaris van CRM, zat ergens in de jaren 80 in het Kamerrestaurant aan de lunch toen Kees langskwam. Hij had een grote enveloppe in zijn hand, die hij bijna achteloos op de tafel van de politicus legde. "Die heb ik gekregen van een van je ambtenaren," zei hij. "Het zijn jouw declaraties van vorige maand. Maar aan dit soort zaken begin ik niet, dat begrijp je. Dus ik geef ze maar aan jou terug."

Bij het weglopen draaide hij zich even om en zei grijzend: 'Mijn declaraties waren trouwens een stuk hoger!'

Ook om die houding eren wij Kees Lunshof.

En net als met deze lezing, eren wij hem sinds dit jaar met de speciale Nieuwspoortrapporteur.

Ik zei al: vorig jaar bij de Lunshoflezing mocht ik als voorzitter van het curatorium van Nieuwspoort kort het woord voeren.

Dat was om u een nieuw fenomeen aan te kondigen, namelijk de 'rapporteur politiek-publicitair complex' die voor de duur van één jaar als buitenstaander onbevangen onderzoek doet naar de relatie tussen pers en politiek.

Er was zelfs sprake van een duo-rapporteur. De wetenschapper Herman van Gunsteren die verstand heeft van politieke theorieën. En de theatermaker Cox Habbema die verstand heeft van het theater en zijn 'make believe'. Van het 'liegen van de werkelijkheid' dat volgens Machiavelli een politicus moet beheersen om zich staande te houden.

Ik kan u zeggen: zij hebben zich er niet eenvoudig van afgemaakt. Het rapport Pers-pectief telt meer dan 100 pagina's; het is een doorwrochte studie geworden.

Ik laat hen er nu graag zelf over aan het woord.

Ik dank u voor uw aandacht.